

Остапчук Олена Леонідівна,
асистент кафедри соціальної педагогіки
та педагогічної майстерності, директорка Центру гендерної освіти
Житомирського державного університету ім. І.Франка

**Особливості викладання спецкурсу «Гендерна педагогіка»
для майбутніх соціальних педагогів**

Упровадження гендерного компоненту у зміст вищої освіти – одне з головних завдань політики гендерної інтеграції. Науковці, зокрема Т.О. Дороніна, О.М. Кікінежді, В.П. Кравець, О.А. Луценко, О.М. Любарська, О.С. Цокур, звертають увагу на потребу підготовки кадрів, які володітимуть методикою та технологією здійснення гендерного виховання. Потребу інтеграції гендерного підходу в підготовку саме соціальних педагогів обґрунтовують В.В. Васильєва, Т.П. Голованова, Л.І. Міщик. Підготовка фахівців до реалізації гендерного підходу у професійній діяльності, формування гендерної культури студентів ВНЗ, умови впровадження гендерного підходу у ВНЗ знайшли відображення у дисертаційних дослідженнях С.М. Гришак, І.В. Іванової, І.С. Мунтяна, Н.О. Приходькіної, П.П. Терзі та інших. На важливості введення курсів із гендерної проблематики в систему вищої освіти наголошує Л.С. Кобелянська, оскільки «це дозволить підготувати спеціалістів, готових працювати не тільки із абстрактними представниками людства, але з реальними чоловіками і жінками та враховувати їх реальні потреби і проблеми» [1, 5].

Для поглибленого вивчення майбутніми соціальними педагогами питання гендерного виховання та гендерних аспектів освіти у Житомирському державному університеті імені Івана Франка розроблено спеціальний курс «Гендерна педагогіка» (викладання здійснюється з 2006 року для студентів IV курсу). Загальна кількість годин – 81, з яких 28 год. – аудиторних (14 год. лекційних і 14 год. семінарських занять), інші – на самостійну роботу (див. Табл. 1). Курс складається із двох модулів (двох кредитів ECTS) та завершується задачею заліку.

Таблиця 1. Розподіл навчального часу дисципліни «Гендерна педагогіка» за темами

№ з/п	Теми	Кількість годин у тому числі			
		Всього	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
І модуль. Гендерні перетворення в суспільстві					
1.	Міжнародне та вітчизняне законодавство у сфері забезпечення гендерної рівності	6			6
2.	Гендер і суспільство	5	2		3
3.	Гендерні стереотипи	5		2	3
4.	Гендерні проблеми професійного становлення	5		2	3
5.	Гендер у ЗМІ та рекламі	5		2	3
6.	Інструментарій гендерних досліджень	5	2		3
7.	Гендерно обумовлене насилля: системний аналіз	5	2		3
Підсумкова модульна робота					
	І модуль	36	6	6	24
II модуль. Проблеми освіти і педагогіки крізь призму гендеру					
8.	Історія становлення гендерного підходу в освіті	6		2	4
9.	Гендерна соціалізація. Освітні заклади як провідні агенти гендерної соціалізації	8	4		4
10.	Відповідальне батьківство	6		2	4
11.	Гендерний вимір в освіті	8	4		4
12.	Техніки подолання супротиву гендерній рівності в освіті	6		2	4
13.	Діяльність соціального педагога з упровадження гендерного підходу	6		2	4
14.	Дослідження за методом ЗР – практичним інструментом гендерного підходу	5			5
Підсумкова модульна робота					
	II модуль	45	8	8	29

Модуль I «Гендерні перетворення в суспільстві» має на меті сформувати в студентів розуміння гендеру як соціокультурного конструкту, ознайомити з базовими категоріями гендерної теорії та законодавчим підґрунтям, сприяти усвідомленню міждисциплінарності гендерних досліджень та впливу гендерного фактору на всі сфери суспільного життя. Матеріал тем, включених до модулю II «Проблеми освіти і педагогіки крізь призму гендеру», спрямований на виявлення історичних передумов розвитку гендерної педагогіки, дослідження гендерних проблем в освіті, аналіз провідних агентів гендерної соціалізації, особливостей виховання дівчат та хлопців у сім'ї, діяльність соціального педагога з упровадження гендерного підходу.

Важливість гендерної обізнаності та гендерної чутливості соціальних педагогів в сучасних умовах зростає, оскільки вони, як посередники у системі взаємодії особистості, сім'ї, суспільства, впливають на створення виховних, гуманних стосунків у соціумі. Соціальний педагог, з одного боку, покликаний допомогти клієнтам (вихованцям) адаптуватись до мінливих соціальних умов, обрати життєву стратегію відповідно до здібностей та прагнень, з іншого – сприяти розвитку навичок творчого перетворення дійсності.

Досвід (протягом 2006-2011 років) викладання спецкурсу «Гендерна педагогіка» засвідчив необхідність урахування таких особливостей:

1. Специфіка гендерного знання передбачає розвиток особистості через уповноваження дівчат і хлопців, жінок і чоловіків, тому навчальний діалог треба будувати «розсуваючи межі толерантності»: надати людині можливість переглянути свої стереотипні уявлення, залишивши право вибору за нею. Водночас, що стосується професійної складової, то варто наголосити на відповідальності за нав'язування власних гендерних кліше клієнтам (вихованцям), спрогнозувати наслідки, до яких може призвести сліпе слідування суспільним настановам. Оскільки виховний процес, у якому не враховуються особливості статей, а також їх потреба мати рівні права, можливості, доступ до різних сфер життєдіяльності, не відстежується вплив агентів гендерної соціалізації, відповідно, не може забезпечити

оптимальні умови розвитку особистості і досягти мети соціально-педагогічної діяльності.

2. Гендерна педагогіка має критичну складову, і, обґрунтовуючи структурну нерівність, часто доводиться апелювати до випадків дискримінації за ознакою статі, виділяти сфери нерівних можливостей, аналізувати елементи «прихованого» навчального плану. Тому обов'язково треба пропонувати, або спільно із студентами/студентками виробляти способи подолання гендерного дисбалансу, показувати, що ці проблеми є, але їх можливо вирішити за умови активної участі самих людей.
3. Важливо ознайомити студентів з інструментарієм гендерних досліджень – конкретними методами, за допомогою яких можна дослідити, виразити, зафіксувати прояви балансу/дисбалансу (як-от: ЗР, контент-аналіз, педагогічне спостереження, гендерний аналіз, психодіагностичний інструментарій тощо).
4. Увага до особистого досвіду студентів/студенток, можливість його проговорити та проаналізувати з огляду на гендерний аспект. У жодному разі не засуджувати за відтворення стереотипів, а дати можливість обмінятися досвідом та уявленнями, почути різні думки в групі. Важливо підвести до думки, що гендерні відносини, а відтак і проблеми, стосуються кожного і кожної.
5. Використання інтерактивних форм і методів та дотримання принципів толерантності, поваги, чутливості до різноманіття.

Студенти/студентки у відгуках про спецкурс «Гендерна педагогіка» основним позитивним моментом в організації навчання відзначили можливість говорити і бути почутими, можливість критично мислити. Також зауважили про позитивні особистісні зрушення, як-от: перегляд стереотипних уявлень, уміння побачити і потрактувати непомічене раніше, важливість гендерних знань для особистого та професійного життя, усвідомлення місця у суспільстві як представника/представниці певної статі, усвідомлення суті та значення ідеї гендерної рівності для розвитку суспільства, бажання апробувати набуті знання

на практиці. Щодо рекомендацій студентів, то вони стосувалися доцільності впровадження гендерних спецкурсів на всіх педагогічних спеціальностях. Студенти відзначили важливість інтерактивних форм і методів. На заняттях із «Гендерної педагогіки» активно використовувалися: тренінгові елементи; перегляд та обговорення відеоматеріалів про гендерні аспекти буття; тематичні дискусії; педагогічні спостереження (наприклад, стиль викладання осіб різної статі, рівень вимог, які вони пред'являють, спосіб оцінювання тощо); гендерний аналіз (навчальних програм, навчальних посібників, дитячих енциклопедій, дитячої літератури та преси, зразків реклами тощо); завдання з використанням методу 3Р; обговорення життєвих ситуацій крізь призму гендеру (досвід зі школи, ситуації з сімейного життя, досвід знайомих тощо); організація соціально-педагогічних заходів на гендерну тематику; опрацювання першоджерел та інші.

Висновки: ефективність викладання спецкурсу «Гендерна педагогіка» забезпечується єдністю якісного змісту, відповідних (інтерактивних) форм і методів організації навчального процесу, практичною цінністю, і найголовніше – дотриманням засадничих принципів, як-от: чутливість до різноманіття, взаємна повага, толерантність.

Література

1. Кобелянська Л.С. Гендерна освіта в Україні: реалії та перспективи / Л.С. Кобелянська // Проблеми освіти. Науково-методичний збірник / Кол.авт. – К.: Науково-методичний центр вищої освіти, 2003. – Вип. 36. – 172 с. – С.3-8.

Анотація

У статті висвітлено досвід викладання спецкурсу «Гендерна педагогіка» для майбутніх соціальних педагогів у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Виділено особливості, врахування яких сприяє підвищенню ефективності процесу навчання. Проналізовано студентські відгуки про курс.